

Hvad er en revolution?

Der findes mange definitioner af, hvad en revolution egentlig er. En revolution kan forstås som en grundlæggende politisk og social forandring af samfundet forårsaget af masseprotester. Den udspringer af samfundsforhold, som mange er utilfredse med og ønsker at forandre. En revolution tilbyder også de undertrykte (eller dem, der opfatter sig som undertrykte) en mulighed for at forandre deres stilling i samfundet. Denne definition ligger tæt op ad den, som den amerikanske sociolog og revolutionsforsker Theda Skocpol gav i sin bog *States and Social revolutions* fra 1979.

Revolutionen er dog ikke den eneste mulighed, der findes for grundlæggende samfundsforandringer. Forandringerne kan komme fra en elite og dermed være et statskup, eller gennem krig.

Der kan også opstå markante forandringer af samfundet som reaktion på en revolution, hvor folkemasserne mobiliseres til at kæmpe for at genskabe samfundet, som det var. Her taler man typisk om kontrarevolutioner. I næsten alle revolutioner opstår kræfter, som forsøger en sådan kontrarevolution, og ofte har de held med det.

Det betyder imidlertid ikke nødvendigvis, at en revolution, der er blevet afløst af en kontrarevolution, bliver betydningsløs. Som regel vil revolutionen have sat sit præg på befolkningen, så de nye magthavere ikke vil være i stand til at genoprette det gamle system fuldstændigt.

Endelig kan der opstå oprør eller opstande, som ikke medfører grundlæggende forandringer, men er udtryk for masseprotester. Det kan være vanskeligt at skelne skarpt mellem en revolution og disse beslægtede fænomener og fastslå, hvorvidt en revolution er en revolution, en opstand, en kontrarevolution eller et statskup.

Slutningen af 1960'erne var over alt i den vestlige verden præget af oprør og revolutionstanker (Foto: Scanpix)

Reformer

Samfundet kan også forandres gennem reformer. En reform er en mindre radikal forandring end en revolution. Men rækker af reformer, der følger hinanden, kan ikke desto mindre føre til store forandringer i samfundet.

Valget mellem revolution og reform er det stridspunkt, der typisk har skilt socialdemokrater fra kommunister siden slutningen af 1800-tallet. De har typisk haft det samme mål – at forbedre forholdene for arbejderklassen – men været uenige om vejen derhen.

Kommunisterne har ønsket en revolution, der skulle bryde med kapitalismen, markedsøkonomien og det liberale demokrati, mens socialdemokraterne har ønsket, at forandringerne skulle ske inden for kapitalismens rammer ved at vinde magten gennem demokratiet.

Hvorfor opstår revolutioner?

Forudsætningen for en revolution er en tro på, at man kan ændre samfundets politiske og sociale strukturer grundlæggende. Denne forestilling opstod i 1700-tallet med oplysningstænkningen, hvor menneskets forventning til fremtiden blev adskilt fra dets erfaring fra fortiden.

I det traditionelle, før-moderne samfund forestillede man sig ikke, at fremtiden kunne blive radikalt anderledes. Man havde ikke noget begreb om udvikling. Fra 1700-tallet ændrede opfattelsen af historien sig, så man begyndte at anskue den som en fremadskridende proces – en udvikling. Det er forudsætningen for at forsøge at revolutionere samfundet, fordi revolutionen kræver en vision om et fremskridt, som mange mennesker deler. Det betød, at mennesket blev en aktør, dvs. i stand til at forandre samfundet og verden.

Da Den franske Revolution vendte op og ned på europæisk samfund og politik, opstod spørgsmålet: Hvorfor fandt den sted? Det kan være vanskeligt at generalisere på tværs af revolutioner, fordi de i deres karakter og konkrete årsager er forskellige, men forskellige tænkere har prøvet at forklare deres udbrud. Overordnet kan man tale om materialistiske og idealistiske forklaringer.

I de materialistiske forklaringer spiller samfundets økonomiske og sociale forhold en afgørende rolle. De materialistiske forklaringer på revolutioner vil derfor tage sit udgangspunkt i, hvordan goderne i samfundet produceres, og hvem der har en økonomisk og social fordel af denne produktion. De mest rendyrkede materialistiske revolutionstolkninger findes hos marxister.

Marx' opfattelse af historien

I Karl Marx' historieopfattelse spiller revolutioner en vigtig rolle. Marx mente, at historiens afgørende udvikling finder sted i revolutioner. Generelt er menneskets tilværelse bestemt af en produktionsmåde (den måde, produktion og dermed samfundet er indrettet på, f.eks. den feudale eller den kapitalistiske produktionsmåde). Den er afgørende for alt andet: vores samfund, magtforhold, vores religion etc.

Også produktionsmåden ændrer sig imidlertid, når produktionskræfterne (den teknologi der er til rådighed for produktionen) ændrer sig, da man f.eks. opfandt fabrikkerne sidst i 1700-tallet. Det

betød, at samfundets mest velhavende og dermed magtfulde ikke længere var adelen, der tjente på deres landbrug, men borgerskabet, der producerede på sine fabrikker og handlede. Denne forskydning af magten udløser ifølge Marx en revolution – i dette tilfælde Den franske Revolution.

Marx mente, verdenshistorien havde gennemløbet en række sådanne produktionsmåder, antikkens slavebaserede økonomi, middelalderens feudalisme og den moderne verdens kapitalisme. Ligesom de to førstnævnte produktionsmåder havde afløst hinanden med revolutioner (henholdsvis Romerrigetets fald og Den Franske Revolution) mente Marx, at en revolution ville gøre enden på kapitalismen og med tiden etablere det kommunistiske samfund.

Hegels og Tocquevilles syn på revolutioners opståen

I modsætning til de materialistiske revolutionsforklaringer kan man også se på idealistiske forklaringer. En fortaler for denne tilgang findes hos den tyske filosof G.W.F. Hegel, der forklarede Den franske Revolution som et udslag af verdensåndens skabelse. Oplysningstidens ideer om fornuften og det rationelle menneske havde slået igennem, og den franske befolkning løsrev sig med revolutionen fra traditionelle religiøse og standsmæssige forhold. I stedet blev de nu anset for at være individer med fri vilje og rettigheder.

For Hegel lå årsagerne altså ikke i de materielle forhold, men var derimod et udslag af forandrede måder at tænke på. Tanker, der fremstillede mennesket på en anden måde, og som førte til krav om grundlæggende forandringer.

Den franske teoretiker og politiker Alexis de Tocqueville udviklede ved studier af både den amerikanske uafhængighed og Den franske Revolution tanken om, at revolutioner hænger sammen med økonomisk fremgang.

Ved at undersøge Frankrig i perioden op til revolutionen finder Tocqueville, at det netop var i de regioner, hvor der var størst økonomisk fremgang, at modstanden mod Louis d. 16.'s styre var størst. Derved opstod der en kontrast mellem befolkningens øgede økonomiske muligheder og den manglende vilje hos enevælden til at modernisere. Dertil lægger Tocqueville også, at oplysningstanker skubbede yderligere til den utilfredshed, som de franske borgere opbyggede.

Ser man nærmere på de nyere forklaringer på revolutioner, skal her nævnes to af de mest indflydelsesrige.

Edwards syn på revolutioner

Den amerikanske sociolog Lyford Edwards formulerede i 1927 tanken om, at revolutioner typisk gennemløber fire faste faser. Ved at sammenligne bl.a. den amerikanske uafhængighed (1776), den franske (1789) og russiske revolution (1917), udledte han sin tanke om de forskellige faser:

- I den første fase som man kunne kalde »den før-revolutionære«, ses det ifølge Edwards, at landets borgere over tid udvikler utålmodighed og rastløshed i forhold til det siddende politiske styre. Denne tilstand suppleres typisk af afvigende politiske bevægelser, som opstiller et alternativ til det bestående.

- Som følge af denne utilfredshed bryder det eksisterende regime sammen og et moderat styre overtager magten. Dette forsøger typisk at medtage nogle af de politiske bevægelser, som var toneangivende i første fase.
- I tredje fase viser det nye styre sig hurtigt at komme i klemme mellem en radikal fløj, som ønsker mere grundlæggende forandringer, og en reaktionær fløj, der ønsker situationen rullet tilbage til før fase to. I denne situation vil den radikale fløj typisk overtage magten.
- Endelig i sidste fase kommer reaktionen mod det, som nu har udviklet sig til en radikal revolution. Denne reaktion vil komme fra de reaktionære kræfter, som vil styre situationen tilbage til udgangspunktet. Herved lever mange af de oprindelige institutioner videre, og cirklen er fuldendt.